



## Memorable plekken voor de libellenstudie

De libellenstudie zoals we die nu kennen heeft een lange traditie. In dit artikel heb ik een aantal keuzes gemaakt en drie te bezoeken plekken geselecteerd die ergens het begin van de libellenstudie kunnen markeren; plekken die we kunnen aanduiden als locaties waar ooit de eerste stappen op het gebied van de libellenstudie zijn gedaan. Dat zijn dus niet plekken waar libellen voor het eerst afgebeeld werden, maar plaatsen waar ze het eerst bestudeerd werden. Bedevaartsoorden voor de libellenstudie, met Nederlandse roots.

Het eerste boek dat mij op het mogelijke bestaan hiervan wees was Corbet (1961). Ik kocht dat boek rond 1980. Voorin het boek staan, nog voor de eigenlijke tekst van het boek begint, een aantal 'milestones' van de geschiedenis van de libellenstudie genoemd. Als eerste is er een citaat uit de 'Bijbel der Natuure' een boek van de Nederlander Jan Swammerdam over libellen. In de jaren daarna heb ik alleen maar bevestiging gevonden van het feit dat hij niet alleen beschouwd moet worden als de eerste entomoloog ter wereld, maar ook als eerste die begon met het bestuderen van libellen.

### Saumur

Zelf dacht ik dat het bij Jan Swammerdam begon met een reis van hem naar Frankrijk, waar hij in een kloostertuin zijn eerste observaties aan insecten deed bij een regenton. Hoe hij zag dat muggen op het water uit hun larvenhuidje kwamen en hoe hij later zag hoe aan de oevers van de Loire een libel als larve het water uit kroop en daar als libel weg vloog.

Dit verhaal blijkt maar zijdelings waar te zijn. Hoe en wanneer Jan Swammerdam daadwerkelijk aan de oevers van de Loire zat, is goed na te lezen in het boek van Kooijmans (2008). Vanaf bladzijde 50 wordt verteld hoe Jan in de zomer van 1664, zonder zijn studie in Leiden te hebben afgerond, was vertrokken naar de protestante universiteit van Saumur. Dat was een universiteit waar veel Nederlandse studenten na hun afstuderen langsgingen. Daar had Isaac d'Huisseau aan hem verteld dat hij uit een stenen bak met water, muggen tevoorschijn had zien komen. Dat muggen in water ontstonden was wat nieuws voor Jan en hij had besloten na te gaan hoe dat mogelijk was. Hij logeerde in Saumur in het huis van de hoogleraar en intellectueel Tanneguy Le Fèvre (wiens naam ook wel als Lefèvre wordt geschreven), met een tuin grenzend aan de Loire. Op een stenen muurtje in de rivier achter dat huis had hij een wormpje aangetroffen dat in de literatuur bekend stond als wateroormworm. Bij toeval had hij het in een libel zien veranderen. Tijdens het uitsluitproces was het dier echter door opspattend water nat geworden, zodat het dier middenin het proces was blijven steken. Tanneguy Le Fèvre had zich enthousiast getoond over Jan's waarneming. Met deze later gepubliceerde waarneming van een uitsluitende libel is deze plek langs de Loire aan te duiden als de bakermat van de libellenstudie.

Het betreffende huis en daarmee de plek langs de Loire is echter wat lastig te vinden. In Kooijmans (2008) wordt gesproken over een landgoed in de buurt van Saumur. Dat lag echter iets ten zuidoosten van het centrum en niet aan de Loire. Daarbij bleek dat Tanneguy Le Fèvre meerdere huizen in en bij Saumur bezat. Op de ene internetpagina over Tanneguy Le Fèvre, staat dat hij in de voorstad Bilanga woonde in een huis aan de rue de la Petite-Bilang (Anonymus, z.j.). Op een andere, nu niet meer te vinden, internetpagina vond ik een paar maanden geleden dat het huis aan de rue Saint Nicolas in het centrum van Saumur, zou hebben gelegen. Gezien het feit dat de eerste locatie niet op kaarten te vinden is, zal ik voorlopig uitgaan van de tweede locatie. De locatie aan de tuin zou dan iets stroomopwaarts van de Pont Cessart – brug over de Loire te Saumur geduid moeten worden.



Ligging Saumur langs de rivier de Loire



### Amsterdam

De studie van Jan Swammerdam is natuurlijk in het veld begonnen, toch lag de start ervan binnenshuis. Zijn vader had een natuurhistorische verzameling en ook hij zelf sloot zich bij die traditie aan. Een tweede plek die in aanmerking komt als een memorabele plek is zijn woonhuis, de locatie van zijn verzameling, in Amsterdam. Inderdaad is het met internet niet al te moeilijk de plek te traceren waar de Apotheek van zijn vader stond, waar hij jarenlang op zolder woonde, zijn verzameling onderhield en waar hij het grootste deel van zijn leven woonde. Dit was op de Oude Schans nummer 18 vlakbij de Montelbaanstoren (Oes, z.j.).



### Delft

Een tweede Nederlandse persoon die in de zeventiende eeuw de libel als uitgangspunt nam voor een deel van zijn onderzoek was Antoni van Leeuwenhoek. Deze was al langer geïntrigeerd door de bouw en de perfectie van insectenogen. In 1694 had hij de Royal Society geschreven hoe hij het hoornvlies van het oog van een rombout (de naam stond toen nog voor libel in het algemeen), had vrij geprepareerd en dat hij door dat hoornvlies de toren van de Nieuwe Kerk in Delft op zijn kop kon zien. Dit zicht moet dan vanuit diens woonhuis zijn geweest. Vanaf ongeveer 1654 woonde hij in het huis Het Gouden Hoofd aan de Hippolytusbuurt. Dit huis is nu verdwenen, een bronzen gedenkplaat iets ten westen van de Grote markt van Delft herinnert aan de plaats van dit huis.

*Met dank aan Weia Reinboud, voor het becommentariëren van een eerste versie van dit artikel.*

*Marcel Wasscher*

### Literatuur

Anonymus, z.j. Tanneguy Le Fèvre, un esprit fort. op <http://pagesperso-orange.fr/saumur-jadis/bios/lefebvre.htm>

Corbet, P.S., 1999. Dragonflies: Behavior and Ecology of Odonata. (zie blz. 563).

Corbet, P.S., 1961. A biology of dragonflies.

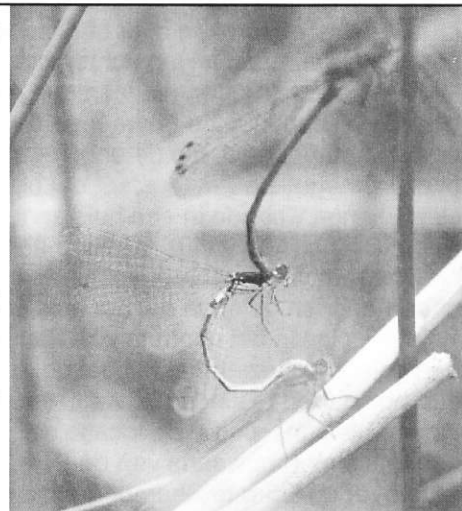
Kooijmans, Luuc, 2008. Gevaarlijke kennis - inzicht en angst in de dagen van Jan Swammerdam".

Oes, Hennie z.j., Jan Jaczn. Swammerdam op <http://www.bijenhouden.nl/pagina/kopstukken/>

### Vervelende vuurjuffer

Het (onder slechte condities gefotografeerde) tafereel zag ik op 8 mei in de Weerribben. Een copula van donkere waterjuffer (klaar om eitjes af te zetten) werd danig gehinderd door een hitsig mannetje vuurjuffer. Deze had het mannetje donkere waterjuffer aan het halsschild vastgegrepen.

Donkere waterjuffers zijn de eerste juffers die verschijnen op de voortplantingsplaatsen. Dit jaar al vanaf de laatste weken van april. In die eerste weken hebben ze vrijwel het rijk alleen. Naarmate er meer soorten verschijnen (variabele waterjuffer, vuurjuffer, lantaarntje, grote roodoogjuffer), krijgen ze het moeilijker en neemt de ruimte-concurrentie sterk toe. Met name de grotere variabele waterjuffers belagen de kleinere donkere waterjuffers. Maar ook vuurjuffers kunnen dus knap lastig zijn!



*Evert Ruiter*